

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassa postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 2/4718.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROCNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 2 (210)

UDINE, 1. - 15. FEBRUARJA 1960

Izhaja vsakih 15 dni

O LJUDEH IN ŽIVINI OD GEMONE DO BRD

Večkrat smo pisali v našem listu »Matajur«, kako pada v naših krajih število ljudi an goveda. Ljudje ne morejo živeti v naših krajih, ker nimajo od česa, in gredo zato po svetu. An čer ni ljudi, ni tudi rok, ki bi ravnaše živino in zato je vsako leto manj repov v štali.

Najbolj pa smo kritizirali v našem listu, da ljudje pri nas še posežejo ali pa dajo poseči po Unejcih travo in prodajo nato seno v Furlanijo. Ne dajo sena domači živini, ker imajo le prav malo glav živine za narvenčo silo in tako dobijo denar za seno, ma ni gnoja in so travniki in njive vsako leto bolj puste in zato nimar manj rodijo. Kako bo čez deset let, ako pojde tako naprej, si lahko mislite.

Večkrat smo v našem listu že objavili podatke o številu prebivalcev in sicer za vse kraje po ljudskem štetju-censimentu in pogosto še za vsako občino in kraj posebej. Tudi smo napisali številke, kako pada število goveje živine.

Ker naše ljudi zanima, bomo danes navedli številke, ki jih je dobil Manzano za glavni centralni del Furlanske Slovenije:

I. Od Gemone pa do goriških Brd je 58.335 hektarjev zemlje.

II. Na tej zemlji je bilo leta 1903, torej približno pred pol stoletja, 18.000 glav živine, leta 1930 ali pred 30 leti 14.500 in leta 1955 ali pred petimi leti pa še samo 12.800. V pol stoletja je število glav živine padlo torej za tretjino, na-

mesto da bi najmanj za toliko poraslo.

III. V tem času je število ovac padlo od 2.496 na 1.877, ali za četrtno.

IV. Koz je bilo pred 50 leti 1.570, zdaj jih je pa komaj 581.

Nimamo še podatkov za zadnjih pet let, toda kolikor poznamo življenje pri nas in emigriranje drugam, je v teh zadnjih petih letih moralo število živine še bolj padati.

V. Edino število prašičev je poraslo in sicer od 2789 na 4582, torej skoraj še za enkrat toliko. Prašiča je mogoče hitro zrediti in zato so se vrgli naši ljudje na svinjerejo, da pridejo hitro do mesa.

VI. Okraj Cedad je imel leta 1901 46.178 ljudi, leta 1959 pa 39.500 ljudi.

Navzočih ljudi, ki so bili doma in niso šli drugam po svetu za delom je bilo: Okraj Cedad leta 1901 . . . 44.432

Okraj Cedad leta 1959 . . . 34.700

V petdesetih letih je torej od Gemone do goriških Brd padlo število ljudi s stalno rezidenco za 6.678, število tistih, ki so ostali doma in niso nikamor šli na delo pa kar za 9.732.

Grdo je primerjati ljudi z živino, ma številke so številke. V petdesetih letih je približno za eno četrtno navzočih ljudi po naših vaseh in za tretjino manj glav goveje živine.

Kako bo čez petdeset let?

na konfinu, ker bi bila sramota za Italijo, da bi živeli tako kot v drugih montanjah. Vsak naš človek prav dobro razume, da bomo dobivali nekaj več kot druge italijanske montanje le toliko časa, dokler bomo Slovenci. Nam furlanskim Slovincem se iz ekonomskih razlogov splača biti Slovenci. Ko ne bomo več govorili po naše, po slovenji, addio ceste, šole in akvedoti. Takrat bomo kot navadna italijanska montanja, kot sto in sto drugih italijanskih montanj.

Mi moramo ostati Slovenci, ker smo bili rojeni Slovenci in moramo spoštovati naš materin jezik, ker s tem spoštujemo in častimo naše matere, kot pravilno spoštujejo Italijani svoje matere. Če hočemo pa tudi, da se bo država vsaj malo brigala za našo montanjo, moramo tudi ostati Slovenci, ker se za druge montanje še manj briga kot za našo.

Kot hribovci kot ljudje kot »gente di montagna« pa moramo vsi hribovci iz vse Italije držati skupaj. Vseh hribovcev nas je v Italiji precej milijonov in precej zaležemo, če se spravimo skupaj. Najprej moramo držati s Furlani iz videmske province, potem pa z vsemi italijanskimi montanjami.

Vse italijanske montanje imajo iste probleme kot mi. Vedeti moramo, da v naši hribovski montanji nismo sami, da imamo vse polno kompanjov po vsej hribovski montanji. Politiki v videmski provinci, ki so na governu že štirinajst let, so se slabo izkazali in nimajo kaj pokazati. To vsi vidimo. S sedanjimi postavami o montanji se ne da nič napraviti. Sedanje previdece za montanjo so takšne, da nas bo prej pobralo, preden bodo le deset procentov tega napravili, kar imajo v planu.

Dobro je, da vemo, da imamo toliko milijonov ljudi v Italiji, ki so narvenč še na slabšem kot smo mi. Zato bomo iskali z njimi zvezo in se skupno bojevali za pravice vseh ljudi iz hribov.

Dobro je, da vemo, da nismo sami, da ne obupamo prehitro in da se držimo, ker tako ne more iti več dolgo naprej.

Pogum, dragi naši hribovci, nismo sami in združeni z vsemi italijanskimi montanari moramo zmagati.

Emigranti odhajajo

Te dni so začeli odhajati emigranti na delo v Švico, Germanijo Belgijo in Francijo. Doma po naših vaseh ostajajo samo otroci in stari ljudje.

Ko so bili emigranti doma, so samo zmaljevali z glavami, ko so videli, da je doma nimar slabše iz leta v leto. Saj je polno postav, ki govorijo o konzorcijih, bonifikah, o izboljšanju hribov, o pogozdovanju o pasivnih conah, ma vse to je nikamor ne zgane. Tisti predlogi, ki jih napravijo ali konzorciji ali komuni ali kdor koli, nikamor ne pridejo. Na vsaki birokratski postaji se ustavijo po šest mesecev, potem gredo do drugega urada in tam spet stojijo drugih šest mesecev.

Po šolah je nimar manj otrok. Nekatere so čisto nove, še komaj inaugurirane in že bi jih bilo treba spet zapreti, ker je v njih komaj po šest, sedem otrok. Toda če jih zaprejo, kam bodo hodili otroci v šolo. V dolino, kamor je po uro ali dve k nogam, otroci ne morejo hoditi v slabem vremenu. Vse to so razmišljali naši emigranti in se čudili. Oni so se namreč v svetu že razvabili in si ne morejo več predstavljati, kaj pomenijo hribi, kaj pomeni montanja. Ne morejo razumeti, da morejo iti stvariti samo nazaj, ko pa drugod v svetu vse napreduje, je produkcije nimar več, pri nas pa nimar manj.

Chiediamo di essere rispettati

Nei primi giorni di gennaio si svolse a Masarolis, paese della Slavia Friulana e frazione del comune di Torreano di Cividale, un raccapricciante fatto di sangue. Siccome, in riferimento a questo delitto furono dette cose che suonano offesa agli sloveni abitanti in Friuli, è non solo opportuno ma addirittura doveroso che il »Matajur«, sempre preoccupato della difesa del buon nome e dei diritti della Slavia Friulana, intervenga per puntualizzare fatti e responsabilità.

Il 7 gennaio, nelle prime ore del mattino, un bambino scorse, poco lontano appunto da Masarolis, il cadavere della quarantenne Pierina Cassina, orrendamente nuda e legata ad un albero con filo di ferro. I giornali locali del Friuli, coscienti che i particolari di un delitto hanno la possibilità di aumentare la tiratura di un giornale, si preoccuparono di scendere in macabri dettagli e contribuirono a far sì che la notizia si diffondesse in Italia e in Europa; perfino il diffusissimo giornale francese »France-Soir« di Parigi si occupò del fatto ed ha approfittato dell'occasione per affermare che »in Friuli, specie lungo i confini orientali italo-jugoslavi, vive una razza di gente dura e selvaggia, che abita in promiscuità con le bestie, in tuguri luridi e sovrappopolati; le lunghe notti invernali la spingono all'alcol, la coabitazione rende l'adulterio abituale e nessuna forma d'incesto meraviglia alcuno«. Insomma la nostra gente è stata dipinta con caratteristiche di arretratezza, di inciviltà, di insensibilità morale paragonabili a quelle delle tribù di selvaggi del cuore dell'Africa.

Sarà bene però, prima di scendere in espressioni necessariamente polemiche riferire alcuni particolari sulla sventurata vittima e sulla sua famiglia. Madre di otto figli, Pierina Cassina era la moglie, sposata in seconde nozze, di Agostino Cencigh, anche lui di Masarolis.

In seno alla stessa famiglia, nel lontano 1932, un altro orrendo delitto era stato consumato: la prima moglie del Cencigh era stata rinvenuta sgozzata assieme al proprio amante. Un tragico fato, forse una maledizione pesante sembrano evidentemente gravare sulla famiglia; e sconcertata rimase l'opinione pubblica allorché si seppe che il marito della povera Pierina restò imperturbabile al ferale annuncio continuando ad attendere al suo lavoro. Gli organi di polizia, prontamente iniziate le indagini, si trovarono subito di fronte ad un duro dilemma non riuscendo a comprendere se si trattasse di una vendetta oppure di una aggressione conclusasi con l'assassinio. Per tempo fu comunque posto il fermo, poi tramutato in arresto, su Lino Cencigh quale presunto autore del delitto.

Anche noi del »Matajur« ci auguriamo che l'autorità giudiziaria faccia luce sul truce delitto e punisca in modo esemplare l'assassino che ha osato perfino oltraggiare il cadavere della vittima denudandolo e legandolo ad un albero; ma intanto, a proposito dell'arrestato, eleviamo una fiera protesta nei confronti del »Gazzettino« di Venezia e di quelle persone che, intendendo offendere Lino Cencigh e presentarlo sotto cattiva luce, lo hanno definito »filoslovo« ed »anticlericale«. Nella mentalità di coloro che, proprio a Masarolis raccolsero tali giudizi su Lino Cencigh, l'essere filoslovo ed anticlericale costituisce quasi un elemento che depone a favore della colpevolezza; di fronte ad una mentalità del genere sentiamo doveroso ribadire due concetti: animati da scarso spirito di carità cristiana sono proprio coloro che formularono o diffondono simili giudizi, con evidente intenzione offensiva, nei riguardi di una persona la cui colpevolezza non è anco-

ra provata — l'essere filoslovo, e cioè guardare con simpatia a tutti coloro che parlano una lingua slava, non può, non deve essere considerato come una colpa per nessuno e tanto meno per coloro la cui parlata materna è proprio un dialetto del gruppo slavo; anzi l'essere filoslovo dovrebbe essere considerato come caratteristica essenziale di una mentalità politicamente evoluta e liberatasi dall'oscurantismo nazionalista.

Del tragico avvenimento si è pure occupato il presidente dell'amministrazione provinciale, avvocato Agostino Candolini; una volta tanto siamo d'accordo con lui allorché egli scorge nel delitto di Masarolis la tremenda conseguenza delle condizioni di grande miseria della gente del luogo: la scarsità dei redditi, la difficoltà di emigrare, l'isolamento in cui i nostri paesi vivono portano molte volte le genti nostre a trovare nell'alcol una specie di »scacciapensieri«; ecco i frequenti casi di alcolismo, ecco ancora la frequenza di matrimoni tra parenti che perpetuano tare fisiche e, alle volte, anomalie psichiche.

Bisogna invece aggiungere che non tutta la Slavia Friulana è però così e bisogna soprattutto domandarci di chi sia la colpa di questa situazione.

L'avvocato Candolini dopo aver fatto un'acuta diagnosi dei mali delle nostre genti, avrebbe dovuto, e non solo a nome dell'amministrazione provinciale, bensì anche a quello delle autorità governative recitare una specie di »confiteor«. L'avvocato, che è di Platischis, poco distante da Masarolis, che conosce molto bene tutti i paesi della Slavia Friulana, sa benissimo di che cosa abbiamo bisogno.

Le nostre genti hanno bisogno di aiuto, ma non di aiuto che abbia il sapore dell'elemosina; hanno bisogno che da Udine, da Roma qualcuno venga loro incontro con la mano tesa e soprattutto con chiare idee su un piano di bonifica montana da realizzare quanto prima; altrimenti vedremo da un lato lo spopolamento della zona aumentare paurosamente dall'altro lato un abbassamento del tenore di vita, una arretratezza di costumi e di idee che contrasteranno aspramente con le abitudini di coloro che vivono in città o nelle campagne.

Siamo ormai nel 1960; sono quindici anni passati da quando la guerra è finita; e quindici anni nel secolo ventesimo, nell'era atomica sono molti. Intere città, intere regioni, distrutte dalla guerra, hanno ritrovato la vita dopo la sua fine ed invece per i nostri paesi quasi nulla o per lo meno ben poco si è fatto. Di chi la colpa? L'avvocato Candolini, o meglio la democrazia cristiana di cui egli è portavoce responsabile, che cosa ha fatto per i nostri paesi? Non sarebbero state necessarie cifre irraggiungibili per salvare ciò che forse ormai salvabile non è.

Le persone serie, oneste, che si prendono a cuore le sorti del popolo, dovrebbero pubblicare una solenne protesta sulle tristissime condizioni morali, economiche e sociali in cui vive la nostra gente, così come ebbe il coraggio di farla Luigi Settembrini nel 1847 a nome del popolo delle Due Sicilie contro il governo Borbonico di Ferdinando II. che non si è mai interessato per sollevare dalla miseria e dalla abiezione morale quel popolo.

Conseguenza di questo disinteressamento fu l'analfabetismo, la delinquenza, il brigantaggio, la mafia. Ma per questo nessuno si è mai sognato di fare un fascio di tutta la popolazione dell'Italia meridionale considerandola barbara, incivile, come si vorrebbe presentare noi sloveni del Friuli per il delitto di uno solo.

Ma, a proposito di commenti, delle

(Continua in 2. pagina)

NISMO SAMI

Mi furlanski Slovenci nismo sami v naši mizeriji. Nismo sami prizadeti, da montanja propada, da vse beži od doma, da nič več ne zaležejo razne previdece.

Samo v videmski provinci je polno takšnih Furlanskih Slovinci, čer je vsako leto manj ljudi, čer so šole na pol prazne, ker ni otrok, čer so sami stari ljudje doma in čer je edina industrija biti politikant in zbirati pri volitvah vote za partite, ki so na governu. Tudi pri nas imamo kakšnih 100 takšnih »industrialcev«, ki pri vsakih volitvah investirajo svoje čakole za vsak partit, pa naj bo že kakršen koli, samo da je na governu.

Dobra četrtna videmske province je v hrih, je montanja in vsod so takšne razmere kot pri nas v Furlanski Sloveniji. Kolikor poznamo razmere na desnem bregu Taljamenta, po vaseh v dolinah Cellina-Meduna je tam še slabše kot pri nas. Pri nas v Furlanski Sloveniji je najslabše v zahodni Furlanski Sloveniji: v terski dolini, v občinah Brdo in Tajpana in po vaseh nad Cento, Tavorjano, Nemam, Ahtenom in Fojdo. V videmski provinci pa nosi bandiro mizerije Cellina-Meduna. Karnija ni boljša od Furlanske Slovenije.

Takšnih provinc kot je videmska z eno četrtno ljudi v hrih je vse poje pod Alpmi ven tja do francoske meje. Ljudje nam pravijo in beremo tudi v italijanskih žornalih, da je tam okoli Bergama, v samem bogatem Piemontu prav takšna mizerija po hrih kot pri nas. Če je v severni Italiji po hrih takšna mizerija kot pri nas, si lahko predstavljate, kako hudo mora biti šele v hribovskih vaseh po vseh Abrucih prav do konca italijanskega štivala. O vsem tem beremo v žornalih in govorimo z ljudmi.

Ker je torej tako po italijanskih hrih, ne moremo pričakovati, da bi vlada dala za našo videmsko montanjo toliko, da bi se kaj kmalu in dosti poznalo. Naša vlada je že toliko navajena na vso mizerijo po vseh italijanskih hrih, da Karnije, Furlanske Slovincije, iz vseh hribov v Furlaniji izseljujejo, če emigrirajo po svetu. To delajo vse italijanske montanje.

SV. PETER SLOVENOV

Ide Jušič-Mariničeve ni več med nami

Zelo nas je prizadela vest, da nas je za nimar zapustila po kratki boleznj 53-letna Ida Jušič poročena Marinič iz Ažle.

Ranjka Ida je bila poznana po vsej okolici zavoj dobroščnosti in poštenosti in kot vzorna mati in žena. Njeno življenje ni bilo posuto s cvetjem, saj je morala že v zgodnji mladosti zapustiti domačo hišo in oditi kot nešteto naših čed po raznih mestih Italije, da je prislužila kot »dikla« kruha zase in svoje domače. Ko se je poročila z vaščanom Romildom, se njen boj za vsakdanji kruh ni nič zmanjšal. Med vojno, ko sta družino pomnožila še dva otročiča, so ji odpeljali moža v nemško internacijo, od koder se

je vrnil močno bolan. Uboga Ida tudi tedaj ni obupala; poiskala si je zopet trdo delo in bila do zadnjih dni steber opore v družini. Kot zavedna slovenska mati je poskrbela, da sta njena otroka obiskovala šolo v materinem jeziku. Maršikako grenčico je morala popiti zaradi tega, a vztrajna in neustrašna, kot je bila pri delu, ni klonila nikdar in nikomur.

Njenega pogreba se je udeležila velika množica ljudi, kar je dokaz, da je bila ranjka Ida zelo priljubljena vsem in zato jo bomo ohranili v trajnem spominu. Užaloščen družini in vsej njeni žlahti izrekamo naše globoko sožalje!

Sestanek za ustanovitev skupnosti Terske in Krnatske doline

Preteklo nedeljo je bil v Centi sestanek za ustanovitev skupnosti Terske in Krnatske doline. Sestanka so se udeležili zastopniki sledečih vasi: Brdo, Muzci, Zavrh, Podbrdo, Njivica, Sedlišče, Ter, Breg v Terski dolini, Stela, Malamažerja, Vizont, Črneja, Krnica, Debelež, Tipana, Viskorša, Brezje, Krnahta, Platišče in Prosnid. Sestanku so prisostvavale tudi osebnosti političnega, kulturnega in gospodarskega področja naših krajev.

Poleg našega odgovornega urednika Vojmira Tedoldija, so bili prisotni inž. Maquignaz iz doline Aosta in številni tehniki iz Vidma in province.

Sestanek se je vršil pod predsedstvom Maria Tomažina, ki je prisrčno pozdravil vse prisotne in jih povabil, da ustanove skupnost obeh dolin potem katere se bo moglo dobiti veliko pomoč, ker zainteresirani komuni premalo skrbje za dobrobit prebivalstva teh krajev.

Prof. Moro je podal zanimiv referat o skupnostih in je pri tem poudaril nujno potrebo, da bi se izvedel načrt za proučitev številnih gospodarskih problemov teh krajev in da je treba istočasno vzeti potrebne ukrepe za njihovo rešitev. Povedal je, da skupnosti dobro delujejo že v vsem alpskem področju in so dale dobre rezultate; za primer je omenil karnijsko skupnost, katere je v nekaj letih marsikaj spremenila v Karniji.

Po končanem govoru prof. Mora se je razvila zelo živahna diskusija. Naš odgovorni urednik Tedoldi je poudaril potrebo ustanovitve konzorcijev gorske bonifikacije in gozdno-planšarskih uprav v vseh vaseh tega področja. Pozval je vse komunske upravnike naj se zanimajo za to važno vprašanje s katerim bi se lahko rešili razni problemi ekonomskega in socialnega značaja v korist teh popolnoma zapuščenih vasi. Gospod Tomažin je izrazil svoje veliko zadovoljstvo za to pobudo in je priporočil vsem prisotnim naj z vso dobro voljo delajo za to, da se ustanovi skupnost obeh dolin, katere bo brez dvoma pomagala rešiti vrsto ekonomskih problemov, ki tarejo ta predel Beneške Slovenije in ki je v resnici najbolj reven in pasiven. V tem predelu živi skoraj 8000 ljudi in nimajo drugih virov dohodkov kot zaslužek v emigraciji.

Posebno zanimive so bile izjave, ki so jih v diskusiji podali kmetijski in gospodarski strokovnjaki iz njihove dolgoletne izkušnje.

Nazadnje je bil sprejet dnevni red s katerim so dali nalogo posebnemu pravljalnemu odboru, ki ga sestavlja en zastopnik za vsako zainteresirano občino, da ustanovi skupnost Terske in Krnatske doline. Vsi prisotni so izrazili željo, da bi ta nova gospodarska ustanova kmalu začela delovati.

Otto miliardi per i comuni di montagna

Il governo ha approvato un disegno di legge con il quale viene previsto uno stanziamento di otto miliardi di lire per il risarcimento dei danni provocati dalle alluvioni tra il 1957 ed il 1959. Il provvedimento prevede la concessione di contributi finanziari ai privati danneggiati, e in particolare, a quelli meno abbienti. La misura massima del risarcimento ai privati è stata stabilita in due milioni di lire. I comuni di montagna hanno già ricevuto disposizioni per istruire le pratiche. Che cosa aspettano i nostri comuni per fare ottenere ai propri amministratori danneggiati, il risarcimento?

Osem milijard za gorske komune

Vlada je odobrila osnutek zakona, ki predvideva osem milijard lir pomoči zaradi poplav, ki so jih utrpeli nekateri gorski kraji v dobi 1957-1959 leta. Ukrep predvideva podelitev finančnih prispevkov prizadetim privatnikom in v prvi vrsti tistim, ki so najbolj potrebni pomoči. Najvišja odškodnina privatnikom je bila določena v znesku dva milijona lir. Gorski komuni so že dobili navodila, da bi pripravili potrebno dokumentacijo. Kaj čakajo naši komuni, da bi poskrbeli svojim prizadetim občanom odškodnino?

Emigranti odhajajo

(Nadaljevanje s 1. strani)

so ti naši emigranti zelo pesimistični in bolj črno gledajo na vse stvari. Gre do po vasi, po naših poteh in pazijo, kam stopijo, da si ne zlomijo noge. Pravijo: ali ima sploh smisla, da se mučite, martrate po teh hribih. Ali ne vidite, da se nobeden ne interesira za te kraje, da sami ljudje iz teh čukel, robov in plazov ne morejo narediti nič. Pustite vse pri miru. Tako govorijo naši emigranti, ker so žalostni in ker se ne morejo več navaditi, da bi živeli v tej mizeriji in ker mislijo, da tudi drugi doma ne morejo v tem zdržati.

Mi pa vemo, da imajo emigranti marsikaj prav, posebno glede volitev, na katerih volijo pri nas samo stari ljudje, ki bi ubogali tudi osla - muša, če bi le imel kak rango ali pa ordine.

Chiediamo di essere rispettati

(Continuazione dalla 1. pagina)

opinioni della stampa intorno al fatto di Masarolis, ciò che più ci ha offeso è un certo numero di righe apparse in una corrispondenza da Udine su «l'Unità» di Milano del 15 gennaio; l'articolo (ma chi poi sarà?), dopo aver parlato dell'arretratezza di vita delle nostre genti, così dice: «Interessante al proposito di quell'avviso fatto affiggere sulla porta di una chiesa, in una frazione della zona, dal parroco: — si avvertono coloro che desiderano confessarsi, che per i casi di incesto devono rivolgersi all'arcivescovo...»

Una smentita non occorre per tutti coloro che abitano in Friuli, ma siccome «l'Unità» è letta in tutta Italia e anche all'estero invitiamo formalmente il direttore del quotidiano in parola a riconoscere sul suo giornale che la notizia è totalmente destituita di fondamento. E poi invitiamo lo stesso direttore a scegliere meglio i suoi collaboratori: ben si conoscono i preconcetti, l'antipatia dei fascisti nei confronti degli slavi e a noi pare che solo un fascista può aver inventato una notizia del genere; solo chi tradizionalmente è contro di noi per partito preso, per odio di razza può tentare di far credere che da noi gli incesti siano così frequenti da costituire una normalità di comportamento.

FOJDA

Ustanovitev konzorcija za poljske poti

Preteklo nedeljo so se zbrali na komunu številni (veliki numer) naši kmetje, da so gor postavili konzorcij za puoske poti. Ti bojo sada na podlagi zakona (legge) o pomoči po hudi uri prizadetim krajem zaprosil za državno pomoč (aiuto dello stato) in tako bojo s tem kontrbutom postrojili poti, ki vežejo vasi z njivami in vinogradi (vinjeti).

Kot smo že povjedal, je komun Fojda utarpel pred dvema leti okuol 15 milijonov lir škode zavoj velike pouodnje. Ta škoda je pa računana samo za cjeate, kar so ljudje izgubil na puojih, travnikih, senožitih in vinogradih so pa »avtoritaa« poplačali le s par stuotimi kvintali pšenice in sjerka. Škoda, ki so jo utarpel kmetje ob tisti pouodnji, se ne bo popravila niti čez več let, ker je voda odnesla s seboj dosti dobre zemlje. To je bla velika elementarna nesreča in zato je prù, da ni šla kar takuò mimo oblasti in da bojo sada usaj nekaj popravili.

NIMAR MANJ LJUDI

Tud naš komun je eden tistih, kjer registriamo vsako ljeto manj ljudi, čeglih je več rojstev kot smrti. Uržuh padca prebivalstva (popolazione) je emigracija in tuò iz gorskih vasi: Cenebole, Raven, Grmovščice, Pedrože, Podvrat, Vil. Podklapa in Gradišča.

Dne 31. decembra 1959 je štel naš komun 4.572 ljudi (2.395 mož in 2.177 žensk). V letu se je rodilo 69, umrlo je 58 oseb, v komun jih je prišlo 92, iz komun pa jih je šlo kar 236. Če računamo, da je vseh teh 236 ljudi, ki so šli iz komun, najboljša delovna sila od 20 do 50 let starosti, pridemo do zaključka (conclusione), da so v gorskih vaseh ostali le delanezmnožni in stari možje in žene ter otroci, ki držé domačijo na nogah.

SREDNJE

Kmetje iz Podgore, Oblice, Vrha in Kolbice so pretekli tje dan pred notarjem v Čedadu ustanovili konzorcijo za gorsko bonifikacijo kot predvideva zakon o pomoči gorskim krajem. Država bo dala na podlagi tega zakona komun Srednje 9 milijonov lir. Za predsednika konzorcija so votali Ernesta Garjupa, za podpredsednika Antona Bukovca iz Podgore, za svetovalec pa Ivana Florjanciča in Evgena Vogriča iz Oblice.

TAJPANA

Dobre anu slabe iz naših krajev

Paršou e febrar anu z njim ura, da so muorle naše lastovice spet jeti u te kraje, kjer bojo muorle obrjesti djelo. Usaki dan so korjere poune mladih mož an hčeri, ke u Vidmu no dou stopnijo an potem se potiskajo u treno, ke peje pruoit Benetkam anu Milanu, kjer se zat razdele spet u grupe, dni pruoit Sviceri, drugi pruoit Franciji, Belgiji anu Germaniji.

Par »partenzia« vidimo različne prizore (diversi spettacoli): 'dni jokajo, drugi uriskajo, tretji pa utapljajo (annegano) žalost, ali to more beti veselje (gioia), s fjaskonom vina, ki ga bojo spraznili še prej ku no pridejo ta na konfin.

Takoviš no hredo ljeta indavant ne da bi se kój kambjalo na buojše. Ratali bomo stari anu glih ta deštin bo čaku na

še otroké, če no bojo kvažuvali tezej, ke no anjelé kvažujejo.

Domači demokritjanski poglavarji se tele dni smejejo na usé harlo, zatoú ke no vidijo partivati vse te mlade judi, ke no vidijo no mar buj delé koj te stari. Čez dva ali tri mjesca no će beti spet votacioni za »rinno« naše komunske administracioni anu takoviš to će beti zanje buj lahko nastavjati »trapole« ubogim ženiceam za jeti njih »votée« anu si s tjem zasigurati stouček za štjeri ljeta na komunu.

Tipanjeni no bi tjeli rado vidati, ke na bi korjera vozila dvakrat po dne u njih vas. Mi smo »pareriaz«, ke no majó razón, zatoú ke Tipana to je na vas importantna anu zádot velika. Prosnid u na je dosti buj mala vas anu tje u vozi

Convegno per la costituzione della Comunità della Val Torre e Val Cornappo

Ha avuto luogo domenica scorsa a Tarcento una riunione per la costituzione della comunità della Val Torre e della Val Cornappo. I lavori si sono svolti alla presenza di rappresentanti dei seguenti paesi: Lusevera, Musi, Villanova, Cesariis, Vedronza, Micottis, Pradielis, Pers, Stela, Malamaseria, Chialminis, Cergneu, Montepatro, Debellis, Taipana, Monteperta, Montemaggiore, Coriappo, Platischis e Prossenico. Hanno preso parte al convegno molte personalità della politica, della cultura e del campo economico della nostra zona.

Erano presenti, Vojmir Tedoldi, l'ing. Maquignaz della Val d'Aosta e numerosi tecnici di Udine e provincia.

I lavori sono stati presieduti dal signor Mario Tommasino il quale ha inviato un caldo saluto a tutti i presenti, invitandoli a costituire la comunità delle due Valli che indubbiamente potrà dare grandi benefici, dato lo scarso interesse da parte dei comuni interessati in favore delle popolazioni di questa zona.

Il prof. Moro ha svolto una interessantissima relazione sulle comunità e ha sostenuto la necessità di redigere un piano per lo studio dei numerosi problemi della zona e nel contempo di affrontare la soluzione. Ha riferito che già sull'arco alpino le comunità sono in pieno sviluppo, le quali hanno dato ottimi risultati, ed ha citato ad esempio la comunità Carnica che in pochi anni ha trasformato molte cose in Carnia.

Dopo le parole del prof. Moro si è svolto un sereno dibattito. Il nostro Direttore Tedoldi si è soffermato sulla opportunità e sulla necessità di costituire in tutti i villaggi della zona le aziende silvo-pastorali ed i Consorzi di bonifica montana, ed ha invitato tutti gli amministratori comunali di interessarsi del delicato problema che verrebbe a risolvere in favore di quei paesi abbandonati diversi problemi di ordine economico e sociale. Il signor Tommasino si è detto di essere molto lieto di una iniziativa del genere e ha invitato tutti i presenti di dare il maggior impulso possibile per la costituzione della Comunità delle due Valli, la

iz Vidma dvakrat na dan autobus.

u za jo finiti čemò povjedati še dvje ženitke: Tarcisio Kračina-Skufar iz Brezej je uzeu za ženó Gemmo Bjeléh po domače, Luigino Filipič iz Debeleža pa Bianco Bujenico iz Krnahte. Teli zadnji par e šou nekaj dni po poroki u Sviceru. Auguramo jim dosti sreñe u skupnem živenu.

TAVORJANA

CANDOLINOVE OBJUBE ZA MAZE-ROLE SE IZPOLNUJEJO

Pretekli mjesec se je ob priliki (occasione) znanega zločina dosti govorilo in pisalo po žurnalih o mizerji in zaostalosti ljudi iz Mažerol. Oblasti, med njimi tudi predsednik province Candolini, so objubile, da bojo poskarbjele za materjalno in moralno pomuoč tej vasi. In res, nekaj konkretnega se je že storilo: pred dnevi so namestili v Mažerolah, kjer živi približno 350 ljudi, stalno karabinersko postajo.

DREKA

POGOZDOVANJE KOLOVRATA

Čuli smo praviti, da bojo v kratkem odprli v Dreki delovni kantjer, ki bo imjel kompit pogozdit Kolovrat. Par tjem djelu bo okupanih 10 djelavcev tri mjesce, celotni stroški pa bojo znašali 1.187.900 lir.

BRDO

Odkar so asfaltali cjesto, ke na vodi iz Cente do Tera, zgleda naša dolina čisto drugač. Foreštirji radi no pridejo anjelé, ke to se ne kadi več po cjesti, u naše kraje. Tu nedejeh ve vidimo use pouno automobiljeu, le škoda velika to e, ke par nas jim ne moremo nuditi več koj tekaj, zatoú ke to nje hotelu an divertimentu tej ke no jih majó u drugih turističnih krajih.

Rjes škoda velika to e, zak' tu Furlaniji ve mamó malo krajeu itako ljepih anu blizu Centi anu Vidmu tej, ke so naši. Ob zvjeralu Tera to e 'dna »meraviglia«; tu velazem (primavere), če tu tjem puoštu no bi bli »attrezzi« turistično, bi kar margoljelo judi. Šperajmo ke počasu to se će še tuò urediti-sistemat, saj štat u pride par takih djelih za živilup turizma na pomuoč. To se kapiša, ke judje no bi muorli se no mar več interesati anu tuò, ke to najbuj koven-ta, no majó se organizati. To nje rat, ke no budita lečé, ke no dajajte kredite s strani štata, judje no majó se organizati anu uniti use njih moči za realizacjon progressa. Maj no ne bojo tea naredili, maj to se ne bo par nas kambjalo.

quale indubbiamente potrebbe contribuire a risolvere i problemi economici che assillano la zona, considerata veramente la più povera e depressa, nell'interesse della popolazione che ammonta a quasi ottomila abitanti.

Particolarmente interessante l'apporto che alla discussione è stato dato dall'intervento dei tecnici agricoli ed economici: essi hanno affrontato le varie questioni con una competenza che derivava dalla loro lunga esperienza, sia dall'essersi recentemente interessati delle nostre questioni diurne.

Dopo l'approvazione di un ordine del giorno che dà l'incarico a un Comitato, composto di un rappresentante per ogni comune, di farsi promotore per la costituzione della Comunità, tutti hanno espresso l'augurio che il nuovo organismo diventi presto realtà operante.

La presente comunicazione è stata redatta in italiano affinché possa essere intesa da tutti gli abitanti dei comuni interessati.

Kaj bomo delali tale mesec

Na travnikih: Travnike pobiramo in zalivamo z gnojico. Gola mesta do-sejemo. Za setev ne uporabljamo sene-nega drobirja, ampak si nabavimo seme primernih trav, da sestavimo ustrezajo-čo mešanico.

Na njivah: Pripravimo njive za spo-mladanske setve. Površine, na katere bomo sejali razne okopavine, obilno gnojimo s hlevskim gnojem. Pripravimo seme za spomladanske setve. Cimprej si moramo nabaviti dobri semenski krompir. Gomolje postavimo v klet, da poženejo močne in zdrave kalčke. Go-molje s slabimi kalčki moramo odstrani-ti, ker ni takšen krompir primeren za seme. Odstranimo z njiv koruzna stebila, da preprečimo razvoj ličink koruznega molja in drugih škodljivcev.

V vinogradu: Zamenjujemo oporne kole in žice. Če nam vreme dovoli, ko-pamo ali pričenemo z obrezovanjem trt, v kolikor nismo to delo že opravili je-

Kako sadimo trte pravilno

seni. Dokončujemo ureditvena dela za saditev novih vinogradov.

Na sadnem drevju: Februarja pri nas se močno zniža temperatura. V mrzlih dneh ne smemo niti škropiti niti obre-zovati sadnega drevja, le če vreme ni premrzlo, lahko obrezujemo in škropi-mo sadna drevesa z običajnimi zimski-mi škropivi. Tudi saditi dreves ne sme-mo v mrzlih dneh.

Na vrtu: Pripravimo tople grede za setev paradižnika, jajčevca, paprike in drugih zelenjadic. Se vedno sadimo česen in čebulo, četudi velja ta nasvet bolj zamudnikom.

Pred nekaj dnevi je Pokrajinsko kme-tijsko nadzorništvo sporočilo, da sprej-ma naročila za nakup trtnih cepljenk, divjakov in sadnih dreves po znižani ce-ni. Ta naročila se bodo sprejemala kot vsako leto in pod običajnimi pogoji. Vsak vinogradnik, ki namerava izkori-stiti te ugodnosti pri nakupu, naj se pravočasno obrne na kmetijsko nadzor-ništvo.

Ze ob nakupu trtnih sadik se moramo odločiti za sorto, za podlago, za način bodoče reje in temu primerno tudi do-ločiti razdaljo saditve. Od razdalje sa-ditve je pač odvisno število trtnih sa-dik, katere bo vsak vinogradnik naročil.

Med kmetovalci je razširjeno mnenje, da je količina pridelka odvisna od šte-vila posajenih trt. To drži samo, v ko-likor se sklada z rastjo in razvojem tr-te. V resnici je količina pridelka odvis-na od števila rodnih oces in od števila ter teže grozdov.

Pri daljšem rezu imamo večje število rodnih oces kot pri kratkem, razvoj grozdov je pa odvisen od rodnosti sor-te, od rastne moči trte, od količine hra-ne, ki jo ima trta na razpolago in od prostora, ki ga trta zavzema.

Pri večji razdalji saditve se korenine lahko dovoljno razrastejo in s tem čr-pajo hrano iz večje površine zemlje. Osvetljenost je pri večji razdalji mnogo ugodnejša kot pri gostejšem sajenju. Iz poskusov, ki so jih napravili razni stro-kovnjaki pod različnimi pogoji in v različnih krajih, izhaja, da razdalja sa-ditve lahko odločilno vpliva na količino in kakovost pridelka. S povečano raz-daljo saditve lahko boljše uravnavamo rez. Znano je, da spodnja očesa na roz-gi običajno niso rodna in da šele od tretjega očesa dalje lahko računamo na

rodnost. Če pustimo na trti 4 reznike z 2 očesoma, bomo imeli skupno osem oces a ta očesa v večini primerov ne bodo rodna. Če pa pustimo samo 1 reznik z 2 očesoma in en sparon z 6 očesi, bo-mo na tej trti imeli najmanj 4 rodna očesa. V prvem primeru bo rodnost ze-lo nizka, v drugem primeru pa bo ro-dnost mnogo boljša. Dolgi rez zahteva večji rastni prostor in zato se je pri obnovi treba odločiti za večje razdalje.

Potreba po uporabi strojev pri obde-lavi vinogradov nam tudi narekuje več-jo razdaljo pri saditvi novih vinogra-dov. Če uporabimo vprežno živino, mo-ra biti razdalja najmanj 150-170 cm tako, da odrežemo med redmi 4 brazde. Razdalja trt v vrsti mora vsekakor pre-segati 100 cm. V takem primeru se zmanjša število trt na 1 hektar in s tem se močno zmanjšajo tudi stroški za obdelovanje.

Iz že navedenih poskusov so strokov-njaki primerjali višino pridelka in stroškov pri razdalji saditve 2 m x 2 m (2500 trt na hektar) in 1 m x 1 m. Pri tej primerjavi so ugotovili, da so bili stroški pri gostejši saditvi približno 4-krat večji kot pri redkejši, dočim je bil skupni pridelek na hektar pri gostejši saditvi samo 2-krat večji kot v primeru večje razdalje med trtami.

Večja razdalja saditve nam torej o-mogoči zmanjšanje obdelovalnih stroškov in s tem povečanje čistega do-hodka.

Kako preženemo iz sobe duh po dimu od tobaka

Vsaka gospodinja ima rada v stano-vanju prijeten vonj. Tam, kjer so ka-dilci v hiši, je to zelo težko, pa tudi, če v družini nihče ne kadi, ne moremo go-stom braniti kaditi, nasprotno, še ciga-rete jim ponudimo, ki jih imamo prav zanje pripravljene. In ko gost odide, prezačimo sobo, toda duh po tobaknem dimu se je zajedel v zavese, v pregr-njala in tapetirano pohištvo itd. V ta-kih primerih postavite čez noč v sredo sobe veliko plitvo posodo, napolnjeno z vodo in zjutraj sploh ne boste več ob-čutili, da je kdo v sobi kadil.

VREMENSKA NAPOVED ZA FEBRUAR

Če na svečnico (2.) močno sneži, son-ca videti ni.

Če na Matijevo (24.) piha jug in son-ce sije, z lankoto Matija — led razbije.

Kadar v februarju letajo mušice, si brez skrbi snameš rokavice.

Kako vzimimo čebele

Ko se čebelar pripravlja na vzimlje-nje, mora predvsem vedeti, katere panje mora pustiti za pleme. Umljivo je, da le močne, zdrave čebelne družine z zdra-vo rodovitno in mlado matico in mladi-mi čebelami z zadostno zalogo medu, z lepim, ne prestarim pa tudi ne premla-dim satjem v dobrem, dovolj toplem pa-nju. Le take je treba vzimati. Plemenjak, ki ga vzimiš mora biti močan.

Kakšno čebelno družino pa prištevamo k močnim? Tako, ki konec paše zasede vse, ali pa vsaj dve tretjini satnikov vališča. Če takih močnih družin nimamo, si pomagamo z združevanjem.

Glede čebel pa moramo paziti, da vzim-mo le plemenjake z mladimi čebelami, t. j. takimi, ki so se izlegle jeseni: če-bele, ki so se izlegle spomladi ali pa po-leti, pomrejo že pozimi ali takoj pri pr-vih pomladanskih izletih.

Novo satje, v katerem še ni bilo nobe-ne zalege ali le ena, je za zimo premr-zlo. Staro pa, ki je črno, je sicer toplo, a za pomladansko novo zalego ni propo-ročljivo. Zato pustimo čebelam rjavka-sto satje napolnjeno z medom. Krepkim panjem, ki imajo čebel za dva in pol ki-lograma, moramo pustiti vsaj 10 kg medu.

Za gnezdo določeno satje, mora biti vse izdelano in noben sat v vališču ne sme biti prazen, t. j. brez medu. Pač pa smeta biti prazna že starejša satnika, prvi in zadnji ob straneh vališča. Dalje ne smemo v čebelnem gnezdu puščati ali pa vanj staviti trotovske z medom napolnjeno satje ker se lahko zgodi, da bi matica spomladi v to prezgodaj posta-vila trotovske zalege. Treba je torej pri vzimljenju paziti na to, da pride le če-belno satje v vališče.

Ko odvažamo satovje, moramo tudi paziti, da ne odvažamo obnožnih satov. Ti so navadno tik za zalego. Poznamo jih po tem, da so proti svetlobi obrnje-ni bolj temni, kakor oni, ki so napolnje-ni z medom. Najbolje je, ako obesimo na sredo vališča meden sat, zraven pa na obe strani po enega napolnjenega z ob-nožino in medom.

Ko smo uredili čebele, satje in gnezdo, pustimo panje lepo pri miru dokler ne pritisne mraz. Takrat opravimo zadnje čebelarsko delo. Prinesemo v panj starih omej, vreč in slamnatih blazin. Slame z omejenim klasjem in tudi sena ne po-trebujemo, ker je v njih marsikatero zr-no, ki vabi pozimi v čebelnjak roveke in miši.

Dobro jagrovsko leto

Jagri iz Režije so povedali, da so v le-tu 1959 ustrelili 9 gamsov, 4 srne, 18 polj-skih zajcev, 3 bele planinske zajce, 15 kotorn, 2 frankolina, 6 divjih petelinov, 8 lesic in 1 kuno.

Kakor vidimo, je v rezjanskem lov-skem revirju (riserva) divjačina vseh sort in zato se ne sme nihče čuditi, če je zanimanje za te kraje vsako leto večje. Pa ne samo lov na divjačino, tudi rijo-lov privablja vedno več ribičev iz bližnje in dalnje okolice k hudourniku Režiji, ki bistro teče preko velikanskih skal po slikoviti dolini.

ZA NAŠE gospodinjie

Gospodinjski nasveti

Kakovost jedilnega olja lahko gospo-dinja preizkusi, če steklenico dobro pre-trese. Če se olje prične peniti, pomeni, da olje ni najboljše. Gospodinja bo ku-pila prihodnjič izdelek kake druge to-varne.

Če bi radi povaljali meso v moki, ne da bi si pri tem umazali roke, dajte ne-koliko moke v papirnato vrečico in jo z mesom vred dobro pretresite.

Palačinke bodo sočne, če boste v testo nastrgali nekoliko prepečenca.

Cvetačine glavice se kuhajo hitreje od debla. Da bo vsa cvetača zmehčana v istem času, prerežite deblo pred kuha-njem v obliki križa.

Nož, s katerim režemo limone, poma-ranče, kisle zelje in podobno, takoj po uporabi splaknite. Kislina škoduje rezilu — nož se hitreje skrha.

Škripajoča vrata privzdignemo in na-drgnemo tečaje z grafitom, lahko tudi z mehkim svinčnikom. Če jih namaže-mo z masčobo je boljši vazelin kot pa olje.

Kolonjsko vodo lahko sami napravite, če zmešate nekaj kapljic parfema s 60-odstotnim alkoholom.

Igračke i zblaga lahko perete, če jih napolnite z drobnimi kosi penaste gume. Če želite, da se vam lasje opomorejo, jih perite z mešanico rumenjaka in žli-co ruma. Lasje bodo dobili lesk, razen tega bodo mehkejši in čvrstejši. Šampon na milo pri takem pranju nista potrebna.

Kadar čistite obleko z bencinom, po-gosto ostanajo okrog očiščenega mesta sledovi. Odstranimo jih z mešanico ku-hinjske soli in bencina. Umazani rob zdrgnemo in ko se blago posuši, ga iz-ščetkamo.

Suhe in trde ščetke omehčamo tako, da jih nekaj minut pridržimo nad so-daro pol litra vode, ki smo ji dodali 75 gr. sode.

Predno zamašimo luknjice, ki so jih napravili molji v lesu, napravimo maj-

hne svaljke papirja in ga namočimo v ter-pentin, formalin ali karbolno kislino, in jih vtaknemo v luknjice. S tem bo-mo molje uničili. Šele nato bomo luk-njice zamašili in premazali.

Razpokline v lesenem podu bomo za-mašile z gosto kašo sestavljeno iz žaga-nja, drobno mletu kredu, mizarskega le-pila in ustrezne količine vode.

Marmor najlepše očistimo z boraksom ali s krpo, ki jo namočimo v zmes kisa in so-i. Nato ga dobro splaknemo in po potrebi namažemo s tanko plastjo vo-ska.

Glavnike brez težav očistimo tako, da jih najprej potopimo v blago raztop-no tekočega salmijaka in šele nato zdrgnemo s ščetko. Dobro jih splakne-mo in pustimo, da se posušijo na hlad-nem prostoru.

Če so kožnate rokavice pastelnih barv pobledele, jih pomočimo v milnico, ki smo ji dodale ustrezno barvo v prahu, nato jih dobro splaknemo v čisti vodi.

KMET IN VRTNAR

Ob mrzlem vremenu

Mraz z burjo in snegom je pretekle dni povzročilo popoln zastoj pri delu na prostem. Po napovedih moramo pričakovati še slabo vreme. Čim nam bo vreme dovoljeva'o, bomo takoj nadalje-vali z delom in sicer z branjem in gnojenjem travnikov, preoravanjem zemlje in pripravo za pomladanske setve. Mraz in padavine so verjetno neu-godno vplivale na ozimne posevke. Če opazimo splošno oslabiljenost posevkov, jim bomo gnojili z dušikovimi umetni-mi gnojili. Posevke povaljamo, da ras-tlinice ne obvisijo v praznem prostoru s svojimi koreninami.

Ko nastopi ugodno vreme bomo lah-

ko nadaljevali z delom v vinogradu, vendar dokler traja mraz, naj se nam preveč ne mudi z obrezovanjem. Slaba vremena izkoristimo za to, da opravimo razna notranja dela v gospodarskem poslopiju in da popravimo morebitne okvare, ki smo jih opazili pri strojih.

Ne smemo čakati na lepo vreme, ker bomo sicer šele tedaj opazili morebitne okvare pri strojih in orodju. Zelezne neprebarvane dele strojev namažemo z mastjo, da jih ne načne rja. Tako po-daljšamo trajnost strojev in orodja. Vsak dober gospodar sicer sam vidi in najde delo ter ne odlašaja za jutri, kar lahko napravi že danes.

sopra i negozi le scritte sono in italiano. In italiano sono i giornali nei caffè.

Gorizia è una città ordinata e pulita. Si trova tra il colle del castello e l'Isonzo — i monti non sono lontani all'intorno. L'architettura delle abitazioni è italiana.

Buona sera, mamma cara e fratello. Prendete il tè alla mia salute, mentre io mi berrò del vino con un pò d'acqua e cercherò di infilzare le straniere sillabe piano piano, ad una ad una.

Seguono le lettere dell'11 e del 15 maggio, che descrivono la visita di 4 giorni a Venezia fatta dallo S. e dall'amico Preusse, che lo S. aveva lasciato a Lubiana ammalato. Egli descrive la camera della «Locanda alla Luna», Sestriere di San Marco, in cui l'enorme letto era talmente alto da doversi usare il tavolo con sopra la sedia per salire a coricarsi. Dei 4 giorni trascorsi a Venezia, uno era domenica e i due amici andarono a teatro: prima all'«Apollo» e poi al «Gallo». Nel primo videro la Norma, con la prima - donna Goggi, nel secondo la «Ve-stale». Al «Gallo» urlavano tanto sulla scena che riusci-vano a svegliare il Preusse tutte le volte che si assopiva e sonnecchiava. Il pubblico era numerosissimo e molto rumoroso: «C'era chiasso prima dell'alzata del sipario e poi alla chiamata degli attori il chiasso diventavano urla terribili che bisognava sentirle per crederci. Straor-dinarie anche le acconciature del pubblico: c'era chi indossava soltanto il gilè, chi aveva la sola camicia, per di più tutta sbottonata sul petto, e chi era scalzo — intanto vendevano aranci, mele, acqua ed acquavite, proprio come nelle taverne... Prima di partire chiedia-mo il «conto» (così nel testo). Ce lo danno. C'eravamo

fermati 4 giorni — 3 colazioni, 3 pranzi, 3 volte man-giammo le cotolette — che ne direste quanto dovemmo pagare? — 12 fiorini = 30 rubli. I miei capelli si rizza-rono sulla testa, ma bisognò pagare, e come se non bas-tasse bisognò dare anche le mance: c'era uno che spaz-zolava i vestiti, un'altro le scarpe, un terzo spazzava la camera, un quarto che aveva portato i passaporti alla polizia, un quinto che serviva in tavola, un sesto che consegnava le chiavi. Tutti adirati contro Venezia par-timmo. Dalla nave per Trieste ripetevamo: «Nò, 'ma-tuška' (cara), non ritorneremo più da te!» —

Trieste, 17 maggio 1841

Trieste è una bellissima città; si trova in un'inse-natura ai piedi delle montagne. Arrivando da Lubiana e fermandosi al monumento, si vede dall'alto il mare e da una parte la costa del continente, dall'altra quella dell'Istria. Ai propri piedi la città come una pittura, co-me un disegno, bello tutto senza paragone. Naturalmen-te occorre famigliarizzarsi con il mare. E' con il più vivo piacere che ricordo quella meravigliosa veduta dall'oste-ria di San Pietro, presso il monumento.

Entrando in città non sai dove posare lo sguardo — c'è un'attività senza fine, le strade si snodano a gom-itolo, innumerevoli, le case sono grandissime e di bella architettura, i costumi sono i più svariati ed i visi sono attraenti, i negozi ben forniti e ricchi ecc. ecc. Ma che palazzi enormi stanno costruendo! Basti ricordare che la «Locanda» (it. nel testo) per i viaggiatori, testè co-struita, è costata 600.000 fiorini = 1.500.000 di rubli.

(Continua)

GLI SLAVI DEL FRIULI

(FRJULSKIE SLAVJANE). 17-19 I.

LETTERA AL GANKE

Gorizia, 3 Maggio 1841

Che gente allegra questi Goriziani!

Grida, rumore, chiasso, canti, andirivieni e musica ininterrottamente. Oggi non è affatto festa, è solo ordi-nario lunedì di lavoro. Sto «Al Cervo». Da un lato la piazza principale, dall'altro una delle vie principali. Non sono tranquillo o per meglio dire mi manca la voglia di applicarmi a far qualcosa. Non faccio altro che guardar dalla finestra ed ascoltare. Adesso alcuni Napoletani con violino e clarinetto suonano una bella «Barcarolla» (co-sì nel testo); ora dei Cecoslovacchi si mettono a suonare con le loro cetre una polca che conosco molto bene da tanto tempo; ora si forma un gruppetto di bambini, di ragazze e di soldati intorno all'organetto d'un girovago. Intanto da basso nell'osteria alcuni Friulani si sono dati convegno e bevono vino e cantano.

Gorizia si può dire che sia una città italo-friulana. La lingua dominante è il friulano; soltanto coloro che sono venuti in città al mercato sono Cragnolini e par-lano la loro lingua. Le persone istruite poi parlano un italiano infiorato di furlanismi. Agli angoli delle vie e

za naše mlade bralce

ELA PEROCI

RINGA RAJA

To je bilo davno, ko je deček Ringa napisal pismo deklici Raji. Takole: »Pri nas ni nič več lepo, ker si Ti odšla. Nič več se ne lovimo in ne skrivamo in meni je vseeno, če sije sonce ali ne, Le to bi rad vedel, ali Te bom še kdaj videl.« In namesto pozdrava ji je v pismu poslal vzdih iz dna srca. Pisma pa ni dobro zapečatil in vzdih se je na dolgi

»Hvala,« je rekla najlepša sestra, potem pa še globlje vzdihnila. Sestre so se spogledale in niso vedele, kaj bi ji še prinesle. »Kaj bi rada?« so jo vprašale. »Zdaj sama ne vem več kaj,« jim je odgovorila in gledala daleč mimo njih. In z njo vred so vzdihnile vse. Pogledale so daleč in si zasenčile oči, da bi

Med potjo so nabirale rože, klicale druga drugo, da bi se ne zgubile in šle kar naprej, dokler niso prišle skoraj do tja, kjer se nebo dotika zemlje. »Slišite?« je vzklila ena med njimi. »Konji peketajo.« Šle so v tisto smer in niso dolgo hodile, ko se je pred njimi razprostela širna ravnina, ki ji ni bilo konca. Sredi ravnine je rasel stoletni hrast in nad njim se je ustavilo sonce na jasnem nebu. »Zdaj vem, kaj sem si želela,« je rekla najlepša sestra, ki je imela kot noč črne lase. »Videti sem hotela to širno ravnino, ki ji ni konca.« »Da,« so rekle sestre. Konji so peketai vedno bliže. Na konjih je jezdiло devet bratov. To so bili dečki iz hiše na oni strani gozdov. Urno so poskakali s konjev, privezali konje k hrastu in pozdravili deklice. »Iskali smo širno ravnino, ki ji ni konca.« »Tudi me smo jo iskale.« »Poglejmo, kako je široka,« je rekel najmlajši brat. Prijeli so se za roke, da bi jo premerili, pa je niso mogli. »Hoooooj,« so zaklicali, da bi slišali, do kam se bo razlegal njihov glas. Dolgo so ga poslušali, potem je izzvenel. V kolo so se strnili in zarajali, tedaj je zapihal veter z juga. Nosil je s seboj vzdih. Trava je vzvalovala, hrast je zžumel in konji so zarezgetali in se utrgali. Razkropili so se na vse strani. Dečkom in deklicam je zastal dih, kajti pred njimi in za njimi in po vseh ravnini so zrasi grmi cvetja. S cvetov so se dvignili pisani metulji in dečki in deklice so pohiteli za njimi. Nobenega niso ulovili, le razkropili so se in so bili že daleč vsakebi. »Kje si?« so se klicali, »Tukaj!« so odgovarjali. Iskali so se med cvetjem in se včasih ujeli za roke, zarajali in zopet pohiteli za metulji. Pomladne sape niso neha le pihati in s seboj so nosile vzdih iz dna srca dečka Ringa, ki je nekoč, davno davno napisal pismo deklici Raji. Na širni ravnini pa se še danes lovijo in skrivajo med cvetjem sestre z brati z one strani gozdov. Kadar se najdejo, zaplešejo ringaraja. Gotovo ste že ugali, da je nastalo to ime iz dveh imen, ki se lepo skladata!

Spomnimo se velikega slovenskega pesnika

Franceta Prešerna

Na dan 8. februarja je pred 111 leti prenehalo biti srce največjega slovenskega pesnika dr. Franceta Prešerna, ustvaritelja slovenske umetniške pozije, svobodomislega, ki je zagovarjal družbeno ureditev v kateri ne bo ne narodnostnega ne socialnega tlačanja ter ne rasnih ne verskih predsodkov.

Prvi med Slovenci je Prešeren v prvi polovici devetnajstega stoletja kot predstavnik naprednega slovenskega izobraženstva postavil in razvil v svojem pesniškem delu napredna demokratična, politična, družbena in umetniška gesla. Svoje misli in čustva je oblikoval v slovenskem jeziku, v umetniško dovršenih pesmih. Bil je resničen pesnik in mislec v času, ko je v mestu govorila slovensko samo plast hlapcev in dekel. Zavedal se je zgodovinske potrebe, ustvariti umetnost za izobraženo slovensko družbo in je s svojim delom dokazal, da je slovenski jezik zmožen izraziti najgloblje misli in čustva prav tako kakor drugi, književno že bogato izoblikovani jezik velikih narodov.

Prešernova poezija ima odlike del pesnikov svetovnega formata. Bil je prvi Slovenec, ki je v skladu z zavestjo svojega pesniškega poslanstva znal izraziti svojo osebno in narodno nesrečo. Slovensko poezijo je postavil na raven sodobne Evrope. Njegova pesem je z nermom izraz osebnega doživljanja in lastne misli. Svojo ljudsko gorenjščino je povzdignil v izbran slovenski pesniški jezik. Njegova pesem je domača, ljudska, naravna, notranje resnična, prepričevalna. Rad jo bere kmet, delavec ali izobraženec, v njej pa uživa tudi izobraženi tujec.

Pomeh Prešerna, pesnika in umetnika pa ni samo v njegovi oblikovno popolni poeziji, temveč tudi v tem, kako je pesnik izpovedal revolucionarnodemokratskega

tična socialna in filozofska gesla svoje dobe. Hotel je iztrgati domače izobražence vplivu nemške kulture in jih vneti za čast dežele. Izpovedal je sovraštvo do tiranstva in do slehernega zatiranja ter poudarjal bratoljublje, enakost, svobodo.

bodo. Zagovarjal je misel o združitvi vseh Slovencev v jezikovno, kulturno in politično enoten narod. Rešitev slovenskega naroda je videl samo v enakopravnosti narodov in v prizadevanju po narodni samobitnosti, zato je zavračal tendence nemške fevdalne družbe in ilirsko gibanje, ki je zanikovalo slovensko narodno samobitnost. Bil je tudi proti dinastičnemu patriotizmu, ker je živel za svobodo vseh narodov.

S Prešernom je slovenska književnost dohitela evropske narode. Njene korenine je Prešeren poiskal pri ljudstvu, v ljudski pesmi.

Za Prešernov dan vedno poglajljamo spomin na Prešernovo delo, ki je dalo slovenski poeziji naglajljbo vsebine in dovršeno obliko, to pa je obenem praznik vseh Slovencev.

Morski rak in opica

Bil je nekoč morski rak, ki je sklenil prijateljstvo z opico. Nekega dne je našel dateljno zrno in ga vsadil v zemljo. Iz zemlje je zrastle palma in obrodila obilico sladkih plodov. Rak bi si bil rad privoščil malo gostijo z datlji, ali plezanje ni bila njegova stvar. Zato jo je mahnil k svoji prijateljici opici in ji rekel: »Ali bi mi storila uslugo, ki bo tudi tebi v korist?«

»Prav rada,« je odgovorila opica. »Tudi če ne bom imela pri tem nobenega dobička.«

»Palmo imam nekje,« je povzel rak. »Sam sem jo zasadil in vzgojil in je prekrasno zrastle in jedva nosi breme zrelih plodov. Kakor veš, ne morem doseči dateljnov, ker ne znam plezati. Ti pa si urna in okretna in lahko ti je splezati na drevo in pobrati plod. Če mi nabereš nekaj dateljnov, jih bom pošteno s teboj delil in ti dam polovico tega, kar je drevo obrodilo.«

Opica se je na videz branila, češ, da bo prijatelju tudi brez nagrade rada pomagala. Ali nazadnje je vendar pristala. In tako sta se podala nekega dne skupaj v gozd, kjer je rastle palma.

Opica je splezala brž na drevo, rak pa je potrpežljivo sedel spodaj in čakal. Slednjič je zaklical: »Zakaj ne mečeš ničesar dol?«

»Prebiram ti najlepše datelje,« je odvrnila zvita opica, ki jih je zvečila s polnimi usti. »Takoj ti vržem nekaj prgišč.«

Nato je jela metati slabe nezrele in gnile datlje. Pri tem je tako merila, da je pogodila raka na usta in nos, tako da se od bolečin skoro ni mogel več premakniti. Ni mu privoščila niti enega sladkega, zrelega ploda in v svoji zlobi se je veselila ob njegovi muki, medtem ko je

vse dobre datlje sama pozobala. Morski rak se je počasi pobral stran, ozlovoljen in poln onemogle jeze. Spotoma je našel na kostanjevo drevo, polno bodičastih grič. Pod drevesom je ležal dolg meč.

»Kaj ti je?« je sočutno vprašal meč, ko je tarnajoč, lezel rak mimo njega.

Povedal mu je, kaj se mu je zgodilo.

Meč ga je tolažil rekoč: »Nikar si tega preveč k srcu ne jemlji, pomagal ti bom osvetiti krivico, ki ti jo je storila lažna prijateljica. Vrni se k nji, in reci ji, naj pride semkaj in naj ti pomaga otrestiti tudi ta kostanj. Naj spleza na drevo in naj ga potrese, pa bodo nenadoma padali nanjo bodičasti kostanji in ji bodo opraskali obraz in telo. Ko pa bo hotela pobegniti in bo skočila dol, se bom vzravnal ko sveča in jo prebodel.«

Rak je nekaj razmišljal, potem pa se je osredil, se pomiril in se podal k svoji palmi, na kateri je še vedno sedela hinavska opica in se gostila.

»Pusti slabe in nezrele datlje!« ji je zaklical! »Imam nekaj boljšega za tebe. Stopi dol, da mi boš pomagala pobirati kostanj z onega drevesa, ki sem šel ravnokar mimo njega in ki je poln zrelih plodov.«

Pohlepna opica je skočila brž s palme, naskrivoma se rogajoč rakovi zaupljivosti in je šla z njim do kostanja. Kakor bi trenil je bila na drevesu. Ali jedva je sedla na neko vejo, že jo je obsula cela ploha bodičastih grič. In ko je, tuleč, hotela skočiti na tla, se je vzravnal meč kakor sveča: zabodla se je nanj in jadno pogrnila.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnje št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

poti do deklice iz pisma izgubil. Pomladne sape so ga odnesla s seboj in ko so zapihale preko gozdov in travnikov, so se gozdovi in rože in trave vznemirili in ljudje na polju so vzdihnili. Potem so drug drugega spraševali: »Zakaj vzdihujete?«

»O, kar tako.« o

Pomladne sape potujejo po svetu in ne neha jo pihljati in vzdih potuje z njimi in vznemirja zemljo in ljudi, da vzdihujejo — kar tako. Dečki in deklice pa vzdihnejo včasih iz dna srca. Če jih kdo vpraša, zakaj vzdihujejo, zaradijo in nekateri si še z dlanmi pokrijejo oči. Njihovo srce se namreč šele prebujajo. Zato so nemirni in plahi.

V majhnem mestu ob široki kamniti cesti je živel devet sester. Druga je bila lepša od druge, a ena med njimi je bila najlepša. Imela je kot noč črne lase. Sestre so jo imele rade in so ji izpolnile vsako željo.

Nekega pomladnega dne, ko je jasmin v vrtni ograji posebno lepo dehtel, je veter, ki je nosil s seboj vzdih, mršil sestrin lase. Najlepša med njimi je vzdihnila iz dna srca.

»Zakaj vzdihujete?« so jo vprašale sestre.

»Nekaj lepega bi rada.«

Prva sestra je odhitela in ji prinesla jasminov cvet. Spela ji ga je v črne lase, a deklica je le še globlje vzdihnila.

»Nekaj lepega bi rada,« je rekla in gledala daleč mimo sester.

Druga sestra je odhitela in ji prinesla rumeno piščico, ki je zašlo na gredo.

Najlepša sestra ga je rahlo podržala v rokah in je le še globlje vzdihnila. Položila ga je na gredo, naj se vrne h koki.

»Kaj bi rada?« so jo s skrbjo vprašale sestre.

»Nekaj lepega,« je odgovorila in gledala mimo vseh.

Odhitela je tretja sestra in prinesla pisano žogo. Že se je razveselila in jo vrgla visoko k soncu, a vloviti je ni hotela. Le še globlje je vzdihnila.

Se četrta sestra je šla in ji prinesla pisano ogrlico.

videle prav do tja, kjer se nebo dotika zemlje, kakor da bi nekoga pričakovale.

»Pojdimo,« je rekla najmlajša, ki ni mogla ničesar dolgo razmišljati. Odprla je vrtna vrata in zbežala iz mesta na travnik.

»Ulovite me!« je klicala sestra. To je bila njihova najljubša igra in igraje so prišle preko travnika v gozd, iz gozda na griček, z grička zopet v dolino.

LITOVSKÉ PRAVLJICE

Hrast in jurček

Ob malem hrastičku, tik njega, je prilezel iz zemlje jurček. Lepo zalit s klobukom po strani.

»Stric, koliko ti je let?« se je obrnil k hrastu.

»Pet,« je odvrnil hrastič.

»Jaz sem pa šele začel živeti! In glej, skoraj sem že tolikšen kot ti! Kaj šele bo! Umakni se stric, če ne, zame ne bo prostora!«

»Počakaj,« se je vznemiril hrast. »Počakaj kake tri dni, homo potem videli.«

Minil je dan, minil drugi, a jurček je rasel — ne iz dneva v dan, temveč od ure do ure. Hrast se je še bolj vznemiril. Tretjega dne pa se je jurček začel nagibati.

»Hrastič, ali ti še stojiš?« je vprašal.

»Se.«

»Jaz pa že padam in v glavi mi je nekam čudno...«

Jurček je postal črviv, segnil je in ves razpadel, hrast pa še zdaj stoji.